

Hoe leren leerlingen?

Om je goed voor te bereiden op het lesgeven is het belangrijk om te weten hoe je leerlingen leren en wat dat vraagt van jou als leerkracht. In deze tekst lees je meer over de achtergronden daarvan.

Veel van wat we weten over hoe leerlingen leren, heeft impact op het klassenmanagement en planning. De voorbereidende vragen die we hier voorstellen, baseren zich op deze kennis.

Actief leren

Bij actief leren zijn leerlingen zowel fysiek als mentaal in beweging terwijl ze ontdekken, verwerken, experimenteren, verkennen, fouten maken, bespreken en problemen oplossen.

Bij fysieke activiteit stel je jezelf vragen die beginnen met wanneer, waar, hoe en in hoeverre. Bij mentale activiteit sta je stil bij leeruitdagingen, behoeften en interesses. We weten maar al te goed dat eentonigheid en veel van hetzelfde ertoe leidt dat de leerling zich gaat vervelen. Het is dus aan jou om gevarieerde en uitdagende activiteiten te ontwikkelen die de mentale activiteit stimuleren.

Fysiek actief leren

Ook allerlei beperkingen kunnen leiden tot verveling. Het is daarom van belang dat je de leeractiviteiten zo uitlegt dat ze beweging stimuleren in plaats van aan banden leggen. Bekijk de volgende voorbeelden en bepaal in hoeverre de instructies actief leren ondersteunen:

'Het komende uur ga je aan de slag met je verslag. Je mag daarbij gebruik maken van je tekstboek en de materialen die je van thuis hebt meegenomen. Werk in stilte aan je eigen tafel.'

'Ga het komende uur samen met je groep aan de slag met jullie verslag. Je mag daarbij gebruik maken van het referentiemateriaal in de kasten achter in de klas, de tijdschriften in het leescentrum of een bezoek brengen aan de bibliotheek.'

'Ga nu aan de slag met je taken van vanochtend. Je mag dit doen aan je eigen tafel, de grote tafel achter in de klas of op een kussen op de grond. Als je klaar bent, mag je een boek, puzzel of luisterboek pakken.'

Zie je hoe je fysieke activiteit tijdens het leren kunt stimuleren? Het is hierbij wel altijd van belang dat leerlingen begrijpen wat wanneer is toegestaan en welke restricties er eventueel zijn. Een goed voorbeeld hiervoor is de volgende instructie:

'Zodra je zover bent dat je je werk met je partner kunt bespreken, zoeken jullie een plekje in het lokaal waar jullie de rest van de klas niet storen. Loop er rustig naar toe en geef elkaar feedback. Beperk de feedback tot vijf minuten per persoon.'

Bewegen tijdens het leren vergroot niet alleen het plezier in leren, maar uit onderzoek blijkt dat je makkelijker leert en beter + langer onthoudt als je beweegt tijdens het leren. Beweging betrekken bij het leren kan zorgen voor een meer uitdagende leeromgeving en dit zorgt weer voor een hogere betrokkenheid én een optimaal leerresultaat. Bovendien is het aspect van 'samen' bij de activiteiten vaak duidelijk aanwezig. Dit komt de sfeer in school ten goede. Op een aantal basisscholen wordt sinds kort gewerkt met het project Fit & Vaardig, dat op deze kennis is gebaseerd.

Mentaal actief leren

Onder mentale activiteit verstaan we alle activiteiten die je leerlingen er toe aanzetten om informatie te onderzoeken, verwerken en toe te passen. Ook hier bepaalt de manier waarop je de leeractiviteit uitlegt of de mentale activiteit wel of niet wordt gestimuleerd. Bekijk de volgende voorbeelden en bepaal in hoeverre er sprake zal zijn van mentaal actief leren.

'Leg al je afgeronde taken in mijn postvak zodat ik ze kan beoordelen.'

'Na het afronden van je taken controleer je je antwoorden met de antwoordsleutel.'

'Noteer je score in het boek en schrijf dan in ongeveer twee zinnen op waarom je alle antwoorden goed had of waarom je bepaalde fouten hebt gemaakt.'

'Plaats leestekens in de zinnen op pagina 57.'

'Plaats leestekens in het telefoongesprek dat je gisteravond hebt opgeschreven.'

Een goede voorbereidende vraag die je hier aan jezelf kunt stellen is: 'Wat moet een leerling doen om deze taak af te ronden, of aan deze taak te werken, of om deze vraag te beantwoorden?'

Sociaal leren

Denk tijdens je voorbereiding ook eens na over hoe het is om met anderen te kunnen praten over wat je leert en hoe het is om die mogelijkheid niet te hebben. Als je je daarvan bewust bent, heb je de eerste stap gezet. Een gebrek aan variatie, iets waar we het al eerder over hadden, heeft ook een negatieve impact op sociaal leren. Ga eens na hoe je op dit moment te werk gaat, hoe je de lesactiviteiten organiseert en zoek naar manieren om meer sociale leermomenten in je les te integreren. Leren wordt leuker wanneer ideeën en concepten met elkaar kunnen worden besproken en uitgewisseld. Bekijk de volgende voorbeelden die sociaal leren ondersteunen:

'Vraag je buurman of buurvrouw je zinnen te controleren terwijl jij die van hem of haar controleert.'

'Vertel je partner waarom de nieuwe wet moet worden ingevoerd. Vervolgens geeft je partner een reden waarom de nieuwe wet er juist niet moet komen.'

'Draai je om en beschrijf een van de ideeën die we vandaag hebben behandeld aan je achterbuurman of – buurvrouw.'

Dit soort leeractiviteiten stimuleert sociale interactie, communicatie en het vormen van relaties. We raden je ook aan gebruik te maken van de groepsstrategieën die in Hoofdstuk 10 aan bod komen. Uit onderzoek is gebleken dat wanneer leerlingen met elkaar over hun schoolwerk kunnen praten, ze het werk als relevanter ervaren en er tegelijk in hun sociale behoeften wordt voorzien.

Het belang van zelfvertrouwen

Leerlingen leren, ongeacht hun leeftijd, beter wanneer ze vertrouwen hebben in zichzelf en tijdens het leren succes ervaren. Je kunt je instructies gebruiken om leerlingen het gevoel te geven dat ze over de benodigde vaardigheden beschikken, dat je vertrouwen in ze hebt en dat zij zelf verantwoordelijk zijn. Op die manier geef je hun zelfvertrouwen een boost. Als je niet goed oplet, kun je echter onbewust ook de tegenovergestelde boodschap overbrengen. Kijk eens naar de volgende voorbeelden:

'Als je een probleem hebt met de computer, kom je altijd eerst naar mij toe voordat je zelf iets probeert.'

'Als het werk in je opruimgroep niet vlot, laat het mij dan weten en ik zal zien wat ik kan doen.'

'Als je er met de map niet uitkomt, zal ik er wel even naar kijken.'

Met dit soort opmerkingen geef je aan dat het beter is als de leerlingen niet eerst zelf iets proberen en dat alleen jij een oplossing kunt bieden. Dit soort boodschappen krijgt een hele andere lading als je er een vraag van maakt. Op die manier laat je blijken dat je vertrouwen hebt in je leerlingen. Zie wat er gebeurt:

'Wat zou je eerst op de computer kunnen controleren voordat je met je probleem naar mij toe komt?'

'Als het werk in de opruimgroep niet vlot, wat zou je daar dan zelf aan kunnen doen?'

'Wie zou je om hulp kunnen vragen als je er met de map niet uitkomt?'

Terwijl de leerlingen een reactie formuleren, raken ze meer betrokken, nemen ze beslissingen en zullen ze meestal meer inzet tonen in de klas. Een voorbereidende strategie die we hier aanbevelen is je klassenmanagement en de bijbehorende verantwoordelijkheden eens onder de loep te leggen. Enkele voorbeelden van dit soort verantwoordelijkheden zijn:

Overblijvers noteren
Bezoekers ontvangen
Materiaal uitdelen
Materiaal opbergen
Temperatuur regelen
Veiligheid waarborgen

Administratieve werkzaamheden
Werk ophalen
Werk teruggeven
Planten water geven
Schoonmaken
Presentie controleren

Ga nu eens na: welke van deze verantwoordelijkheden zouden je leerlingen veilig en succesvol op zich kunnen nemen? Een goed voorbeeld van een geschikte verantwoordelijkheid en hoe je deze aan leerlingen kunt overdragen, wordt gegeven door een biologieleraar op een middelbare school in Leraren aan het woord.

Je voorbereiding begint met het noteren van je verantwoordelijkheden. Beslis dan welke geschikt zijn om aan je leerlingen over te dragen en vertel je leerlingen vervolgens wat je van ze verwacht.

Leerlingen leren door betrokken te zijn bij besluitvorming in de klas

In veel klassen hebben leerlingen geen enkele inbreng in beslissingen met betrekking tot klassenregels, leerplan, leeractiviteiten, lesmaterialen en beoordeling. Er zijn echter ook veel klassen waar leerlingen wel inspraak hebben in belangrijke beslissingen over routines, projecten, evaluaties en het leerplan. Castle en Rogers (1994) en Freiberg (1999) beschrijven enkele fascinerende uitkomsten in situaties waarin leerlingen de kans krijgen om mee te beslissen in de klas. Volgens Heidron & Rabine (1998) kunnen deze kansen vele voordelen bieden aan de zijde van de leerlingen. Ze kunnen bijvoorbeeld leiden tot reflectie en betekenisvolle relaties, verbondenheid, een betere samenwerking en een groter

verantwoordelijkheidsgevoel. Kohn (1996, 2003) wijst er bovendien op dat deze aanpak het werk van leraren interessanter en bevredigender kan maken.

Om je leerlingen meer inspraak te geven en meer te betrekken bij de beslissingen in de klas, zijn de volgende punten een goed uitgangspunt:

1. *Welke vragen over de lesstof zien de leerlingen graag beantwoord, wat willen ze leren?*
2. *Wat kan volgens de leerlingen helpen om van de klas een betere leeromgeving te maken?*
3. *Hoe kunnen leerlingen helpen bij het opstellen van regels, de organisatie van de klas en de ontwikkeling van routines?*

Enkele goede eerste voorbereidende vragen zijn hier *'Wie beslist hier nu over?', 'Zouden leerlingen dit kunnen doen?', 'Wie controleert dit?', 'Wie geeft feedback?' en 'Zouden leerlingen de controle en feedback op zich kunnen nemen?'*.

De volgende voorbeelden geven een goed beeld van hoe je leerlingen de kansen kunt bieden die Kohn (1993) voorstelt: Praat tijdens klassengesprekken met leerlingen over wat zij ervan vinden dat alle regels voor ze worden bepaald en hoe ze het zouden vinden als ze de kans zouden krijgen om hier zelf invloed op uit te oefenen. Het is onze ervaring dat wanneer zeer jonge kinderen de keuze krijgen tussen verschillende activiteiten of mee mogen beslissen over de beste tijd voor een pauze, dit bijdraagt aan de vorming van hun zelfdiscipline.

Leerlingen moeten zich veilig voelen om te kunnen leren

Tot slot is het zeer belangrijk er zorg voor te dragen dat leerlingen zich tijdens het leerproces emotioneel veilig voelen. Houd in je voorbereiding goed rekening met basale menselijke behoeften en zoek naar manieren om tijdens de les aan deze behoeften te voldoen.

Emotionele veiligheid bieden

Maslow (1970) plaatst menselijke behoeften in een hiërarchie, een piramide, met aan de basis lichamelijke behoeften en veiligheid. Pas wanneer aan deze fundamentele behoeften is voldaan, kunnen andere worden vervuld. Wanneer kinderen op school komen met honger of bang zijn om te worden gepest, schuift leren naar de tweede plaats, achter de basale overlevingsbehoeften. Een voorspelbare, veilige en consistente leeromgeving heeft een positieve impact op zowel de leraar als de leerlingen.

Veel scholen en/of individuele leraren besteden aandacht aan de rechten van leerlingen. Leerlingen hebben het recht op leren, en de aangevoerde rechten bewaken dit recht, door de leerling te beschermen tegen fysieke en emotionele gevaren. Klassen die emotionele veiligheid bieden, zijn klassen waarin leerlingen risico's kunnen nemen met creatieve antwoorden, alternatieve opdrachten of het stellen van zogenaamde domme vragen.

Een gevoel van verbondenheid bieden

Zodra in de behoefte aan veiligheid is voorzien, is het volgens Maslow belangrijk een gevoel van verbondenheid te bieden. Het is de bedoeling dat leerlingen in je klas het gevoel hebben dat ze bij een groep horen, dat ze worden betrokken bij groepsactiviteiten en dat ze door anderen worden gewaardeerd. Het is aangetoond dat vriendschappen en relaties met leeftijd- of klasgenoten een positieve impact hebben op de leeractiviteiten (Schmuck & Schmuck, 1974; McNeely et al., 2002).

Stel jezelf bij je voorbereiding op dit vlak eerst een aantal vragen, zoals:

'Stimuleren mijn routines, opmerkingen en activiteiten concurrentie?', 'Bevorderen mijn routines relaties en communicatie?' en 'Kunnen leerlingen risico's nemen of alternatieven uitproberen?'

Fysieke veiligheid bieden

Of leerlingen zich fysiek veilig voelen, heeft impact op hun gevoel van emotionele veiligheid. Begin je voorbereiding op dit vlak met enkele vragen aan leerlingen: *'Wanneer en waar voel jij je veilig in onze klas?' en 'Wanneer en waar voel jij je niet veilig in onze klas?'*. Houd deze informatie in gedachten bij het inrichten van je klaslokaal.

Een tweede manier om de fysieke veiligheid te controleren, is te kijken naar de wisselingen die in je klas plaatsvinden. Een *wisseling* is een moment van verandering, naar een andere plaats of een andere activiteit. Kounin (1970) omschrijft een verschijnsel dat bij veel leraren tijdens dit soort wisselingen voorkomt als *'herding'* (samendrommen). Als een leraar haar leerlingen vraagt bij de deur een rij te vormen om naar de kantine te lopen, zullen de leerlingen tegelijk opstaan en samendrommen. Er is hier voldoende ruimte voor fysiek gevaar en gedragsproblemen.

Een andere aanpak zou deze risico's kunnen inperken. De leraar kan bijvoorbeeld eerst de leerlingen in de derde rij naar voren roepen, daarna rij vijf, et cetera. Een andere leraar vraagt iedereen die met tortilla's heeft ontbeten in de rij te gaan staan, daarna iedereen die pannenkoeken heeft gegeten, daarna iedereen die toast heeft gegeten, et cetera. Naast het feit dat deze aanpak minder problemen oplevert, maakt het deze saaie routine ook een stuk leuker!

Veel basisschoolleraars die lesgeven in de bovenbouw laten hun leerlingen hier zelf een draai aan geven. Leerlingen stellen dingen voor als verjaardagen, favoriete pizza-ingrediënten, tv-series en kledingmerken. Op de middelbare school zijn

wisselingen minder aan de orde, maar er zijn toch genoeg tieners die het fijn zouden vinden wanneer het wisselen van lokaal rustiger en soepeler zou verlopen. Ons beste advies is wisselingen met leerlingen te bespreken en ze om suggesties te vragen. In het volgende hoofdstuk behandelen we enkele andere wisselstrategieën die je kunnen helpen alles in je klas soepel te laten verlopen.

We kunnen hier concluderen dat bij je voorbereiding de leerling altijd centraal moet staan. Steek voldoende tijd en aandacht in je voorbereiding, zodat je altijd een goed beeld hebt van het effect dat je klassenmanagement heeft op je leerlingen.

Leraren als toeristen of inwoners

Veel te vaak worden we iets anders dan waar we eigenlijk naar streefden. Steeds minder leraren wonen binnen het dorp of de stad waar ze lesgeven. Redenen hiervoor zijn bijvoorbeeld hoge huizenprijzen, familie of hoge misdaadcijfers in het geval van scholen in grote steden. In Figuur 1 worden de eigenschappen weergegeven van leraren die eerder inwoners dan toeristen zijn en andersom. Of je een toerist of een inwoner bent, hangt af van vele factoren en de balans tussen je persoonlijke en professionele leven. Neem de eigenschappen in Figuur 1 door en ontdek in hoeverre jij een inwoner bent van je school. Kom je tot de conclusie dat je eerder een toerist bent? Kijk dan nog eens goed naar de voorbeelden van wat een inwoner doet en ga na welke veranderingen je zelf kunt doorvoeren.

Figuur 1. Leraren als inwoners of toeristen in hun school

Of je een toerist of een inwoner bent, hangt af van vele factoren. Doel van deze figuur is je te helpen bepalen in hoeverre je een inwoner van je eigen school bent.

Toerist	Inwoner
Is net voor de les op school.	Is minimaal een half uur voor de les op school om zich voor te bereiden op de dag.
Vertrekt direct na de laatste bel.	Blijft na schooltijd op school om de volgende dag voor te bereiden.
Reist door het dorp of de stad zonder te stoppen om met iemand te praten of boodschappen te doen bij lokale winkels.	Woont buiten het dorp of de stad, maar doet boodschappen bij lokale winkels (bijvoorbeeld benzinstation, stomerij, autogarage en bakker, slager of supermarkt).
Zit achterin bij vergaderingen of andere schoolbijeenkomsten.	Zit vooraan.
Is niet geconcentreerd en afwezig bij vergaderingen en andere schoolbijeenkomsten.	Doet actief mee aan vergaderingen.
Is langzaam met het leren van de namen van leerlingen.	Gebruikt naamkaartjes en andere strategieën om de namen van leerlingen te leren.
Heeft zelden contact met andere collega's tijdens of na schooltijd.	Heeft veel contact met andere collega's tijdens de lunch of na schooltijd.
Schrijft informatie op het bord terwijl de leerlingen wachten.	Schrijft informatie de avond voor de les op het bord.
Is zelden beschikbaar voor extra ondersteuning.	Houdt tijd voor school, tijdens de dag of na school vrij om leerlingen extra ondersteuning te bieden.
Stuurt alleen een brief of belt de ouders wanneer er problemen zijn.	Stuurt ouders het hele jaar door positieve berichten en voert een positief telefoongesprek aan het begin van het schooljaar.
Anders _____	Anders _____

Bron: Consistency Management Associates Inc. © 2003. Alle rechten voorbehouden. Met toestemming gebruikt.